

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Kurum Bakımında ve Ailesiyle Yaşayan Ergenlerin Bağlanma, Sorumluluk ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki*

The Relationship Between Attachment, Responsibility and Anxiety Levels of Adolescents Living in Institutional Care and with Their Families

Ruveyda TAŞKAYA¹, Arzu ÖZYÜREK²

¹Bilm. Uzm., T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı,
mavis457@gmail.com
ORCID:0009-0002-6707-5448

²Prof. Dr., Karabük Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
a.ozyurek@karabuk.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3083-7202

Başvuru: 16.03.2023
Kabul: 19.07.2023

Atf:
Taşkaya, R. ve Özyürek, A. (2023). Kurum bakımında ve ailesiyle yaşayan ergenlerin bağlanma, sorumluluk ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(3), 659-673. DOI: 10.33417/tsh.1266417

ÖZ

Bu çalışmada, kurum bakımında ve ailesiyle birlikte yaşayan ergenlerin bağlanma stili, sorumluluk duygusu ve davranışları ile kaygı durumlarının belirlenmesi; bağlanma, sorumluluk ve kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunda, kurum bakımında (n=190) ve ailesiyle yaşayan (n=190) 380 ergen (215 kız, 165 erkek) yer almıştır. Verilerin toplanmasında Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği ile Çocuklar İçin Kaygı Ölçeği-R (2) kullanılmıştır. Verilerin analizinde normallik dağılımı dikkate alınarak Mann Whitney U Testi ve Pearson Korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Sonuç olarak, kurum bakımında kalan ergenlerin aile yanında kalan ergenlere göre bağlanma, sorumluluk duygusu ve davranışlarının düşük olduğu, kaygı düzeylerinin ise yüksek olduğu belirlenmiştir. Genel olarak ergenlerde güvenli bağlanma arttıkça sorumluluk duygusu ve davranışının arttığı, kaygılı-kararsız bağlanma ve kaçınan bağlanma arttıkça sorumluluk duygusu ve davranışının azaldığı saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kurum bakımı, ergenlik, bağlanma stilleri, sorumluluk, kaygı, sosyal hizmet.

ABSTRACT

In this study, it was aimed to determine the attachment styles, sense of responsibility and behaviors and anxiety, the relationship between attachment, responsibility and anxiety of adolescents according to staying with their family or institutional care. The study group included 380 adolescents (215 girls, 165 boys) living in institutional care (n=190) and living with their families (n=190). In the collection of the data, Three-Dimensional Attachment Styles Scale, Sense of Responsibility and Behavior Scale and Anxiety Scale for Children-R (2) were used. In the analysis of the data, Mann Whitney U Test and Pearson Correlation coefficient were used considering the normality distribution. As a result, it was determined that adolescents who stayed in institutional care had low attachment, sense of responsibility and behaviors and high anxiety levels compared to adolescents staying in family care. In general, it has been found that as secure attachment increases in adolescents, feelings and behaviors of responsibility increase, and feelings and behaviors of responsibility decrease as anxious-unstable attachment and avoidant attachment increase.

Keywords: Institution care, adolescent, attachment styles, responsibility, anxiety, social work.

*Bu çalışma, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanında birinci yazar tarafından ikinci yazar danışmanlığında gerçekleştirilen yüksek lisans tezinin bir bölümünü kapsamaktadır.

GİRİŞ

Bireyin yaşamındaki her dönem ayrı bir öneme sahip olmasına rağmen en hızlı gelişimsel değişimlerin yaşandığı dönemlerden biri ergenlik dönemidir. Ergenlik döneminde toplumsal etkiler yoğun olarak görülmekte, çocukluk dönemi bitip gelişimsel olgunlaşma meydana gelmektedir (Parlaz ve Karademirci, 1999). Ergenlik cinsel olgunlaşmayla başlarken fiziksel, sosyal, duygusal gelişim ve kimlik kazanımında ilerlemenin görüldüğü yetişkinliğe kadar devam eden bir süreçtir. Başlangıç evresi 12-14 yaşı kapsayan ergenlikte 15-18 orta ergenlik olarak ele alınmakta, geç ergenlik ise kimlik kazanımının gerçekleşmesiyle tamamlanmaktadır (Derman, 2008).

Ergenlik, gelişimin hızlandığı bir dönemdir ve bu dönemde gelişimi etkileyen faktörlerin etkisi de daha fazla olmaktadır. Yaşanan değişimlere uyum sağlayamayan ergenlerde ruhsal sorunlar görülebilmektedir. Ergenlik dönemi, bilişsel açıdan soyut düşünme sürecinin başladığı ve bu bağlamda sorgulamalar yaparak problemlere çözüm yollarının değerlendirildiği (Lang, 2009), cinsel açıdan fizyolojik değişimlerin görüldüğü ve fiziksel değişimlerle beraber beden imgesinin önem teşkil ettiği bir dönemdir. Aynı zamanda duygusal yoğunluğun ve duygusal sorunların da yaşandığı ergenlikte sorumlulukların artmasıyla disiplinli, ahlaklı ve vicdanlı olma, yeterli içsel denetim sağlama önem kazanmaktadır (Koç, 2004) Bu gelişim sürecinde ailenin varlığı, aile bireylerinin özellikleri, aile yapısı gibi özelliklere göre farklılıklar görülebilir (Şahin ve Özçelik, 2016). Ergen yaşadığı gelişimsel değişikliklerle birlikte kendini anlamaya, toplumda bir yer edinmeye çalışır ve uyum sağlamaya çalışırken toplumsal kurallara uymak için sorumluluk alması, kurallara uyması beklenir (Atak, 2011). Sosyalleşme süreci ise ilk ailede başlamakta, bebeklikte bakım veren kişiyle bağ kurulmaktayken ergenlikte akranlar bu sürece dahil olmaktadır (Kent, 2007). Ergenlikte duygusal yakınlık, sevgi ifadeleri ve ebeveynlerle geçirilen zamanda bir azalma yaşanmasına rağmen bakım verene veya ebeveyne güvenli bağlanma, onların akranlarıyla samimiyet, güven ve kaliteye dayalı duygusal ilişkiler oluşturmasını teşvik etmektedir (Delgado vd., 2022).

Bağlanma doğumla birlikte başlayıp hayat boyu devam eden bir süreçtir. Ergenlikte güvenli bağlanan bireyler daha iyimser olup tehlike durumunda daha kolay yardım arayışında bulunur, problem çözmede sağlıklı adımlar atabilirler. Güvensiz bağlananlara göre duygu düzenlemeleri daha iyidir, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma gösterenlere göre fiziksel ve ruhsal rahatsızlıkları daha az görülür. Ergenlikte bağlanmanın yönü arkadaşlara olsa da anne-babaya bağlanmanın önemi devam etmektedir (Morsünbül ve Çok, 2011). Kaygılı-kararsız bağlananların kuşkucu tavırlar sergilediği, başkalarıyla yakın ilişki kurmaya isteksiz ve duygusal yönden tutarsız oldukları gözlemlenmiştir. Kaçınan bağlanmaya sahip olanlar ise yakın ilişkiler kurmaya isteksizdirler (Erzen, 2016). Bağlanma konusundaki çalışmalarında Bowlby (1998), çocuk ve ergenlerdeki davranış problemlerini, anneden uzun süreli ayrı kalmayla ilişkilendirmiştir. Bowlby, bağlanma kuramında bağlanmayı sağlayan doğuştan getirilen davranışların desteklenmesi, yakınlık ihtiyacının giderilmesi, çocuğun yaşantılarla kendisini ve çevresini anlamlandırılması temel ilkeleri üzerinde durmuştur (Akt.: Kesebir vd., 2011). Kuramında, çocuk ve aile ilişkilerinin önemine vurgu yapmıştır.

Ergenin topluma uyum sağlama sürecinde önemli duygulardan biri sorumluluk duygusu ve buna bağlı olarak sorumluluk davranışlarıdır. Sorumluluk, küçük yaşlardan itibaren başlayarak bireyin gelişimsel görevlerini yerine getirmesiyle kazandığı bir değerdir. Zaman içinde gelişip farklılaşan sorumluluk duygu ve davranışının temelinde, bireyin kendine yönelik sorumluluğu yer almaktadır. Sorumluluk duygusu bireyin öncelikle iç dünyasındaki duygu ve düşüncelerle şekillenmekte, birey kendisinin farkına varmakta, karar vermede yaptığı seçimler sorumluluk alıp almamaya yönelik olmaktadır (Özen, 2016). Öncelikle aile ortamında kazanılan ve aile faktöründen büyük ölçüde etkilenen sorumluluk davranışları, yaşa bağlı iniş-çıkışlar gösterip cinsiyete göre farklılaşırken (Wei, 2020) okul ortamında gelişip devam etmektedir. Yaş ve gelişimine uygun görevlerin verilmesi yoluyla da sorumluluk davranışı pekiştirilmektedir (Karakuş vd., 2016). Sorumluluk vermek, çocukların görevlerini yerine getirme, kendine yetebilme, karar alıp uygulayabilme, hataları kabul edebilme, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi vb. öğrenmelerini sağlamaktadır. Aksi halde çocuklar görevlerini yerine getirmeyen, kendi davranışlarının arkasında durmayan, hataları kabullenmeyen ve diğerlerinin haklarını önemsemeyip yalnızca kendi duygu ve düşüncelerini önemseyen, toplumda kabul görmeyen (Bilgiç, 2014), olumsuz davranışlara ve hatta suça yönelmesi muhtemel bireyler olduğu belirtilmektedir (Wei, 2020). Çocuklukta, sorumluluklar bireysel ve aileye yöneliktir. Ergenlikte ise bireysellik ve aile yanında toplum, sosyal çevre, okul ve arkadaş ilişkilerindeki sorumluluklar eklenerek devam etmektedir. Ergenlik döneminin özellikleriyle akranlar ve çevrenin etkisi sonucunda aileye yönelik sorumluluk davranışları azalma göstermektedir (Sezer ve Çoban, 2016).

Sorumluluk duygu ve davranışı kadar, ergenlik dönemindeki gelişim ve davranışlarda etkili olan üzüntü, korku, endişe vb. olumsuz duygularla bağdaştırılan duygusal tepkilerden biri de kaygıdır. Kaygı, bir durum veya olayın rahatsız edici veya tehditkâr olarak algılanmasını içerir. Günlük yaşamdaki streslerden kaynaklanan kaygı, başkaları tarafından anlaşılabilir ve baskı sona erdiğinde ortadan kaybolur. Durumluk kaygı olarak adlandırılan bu durum normal karşılanırken (Kayapınar, 2006) sürekli kaygı, kaygı veren durum ortadan kalktığında bile devam etmektedir. Sıklığı ve şiddeti bireysel farklılıklar gösteren kaygı, her bireyin yaşayabileceği bir duygudur. Fakat yaşamda kaygı durumlarına odaklanılması durumunda olayın olumsuz sonuçlanacağını düşünme, belirsizlikler ve çelişkiler yaşama görülebilir (Öztürk, 2008). Ergenlik döneminde yaşanan gelişimsel değişimler ise durumluk ve sürekli kaygıya neden olabilir. Yaşanan değişimlere uyum sağlamaya çalışan ergenin sosyal kabul görme ve bir gruba dahil olma konusunda veya fiziksel görünümüne ilişkin kaygıları olabilir. Yaşına uygun sorumluluk üstlenen ergen, yetişkin rollerine ilişkin kazanımlar edinirken yetersizlikler yaşaması durumunda çevrenin olumsuz eleştirilerinden çabuk etkilenir (Tagay vd., 2018). Kaygı düzeyi yaş, cinsiyet, kardeş sayısı gibi bazı değişkenler yanında ebeveyn mesleği, boşanma ve ebeveyn yoksunluğundan etkilenmektedir (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2000).

Bireyin yaşamında sosyal-duygusal gelişimi, psikolojik durumu ve topluma uyumunda en etkili kurum aile olarak görülmektedir. Fakat çeşitli nedenlerle, biyolojik ebeveyninden ayrı kalan ve korunmaya muhtaç çocuklar koruma altına alınmaktadırlar. Kurum bakımı, risk altındaki çocukları koruyup

güvenlik ve refahının sağlandığı yatılı bakım hizmeti sunmaktadır. Fakat kurum bakımının farklı alanlarda yüksek riskler oluşturduğu belirlenmiştir (Trout vd., 2008). Toraman vd. (2023), çalışmalarında çocuk evlerinde kalan ergen psikolojik dayanıklılığıyla, öz yeterlilik ve sosyal duygusal öğrenme becerilerinin ilişkili olduğunu saptamışlardır. Kurum bakımına alınan çocukların belli dezavantajlı durumlarının bulunması yanında ebeveynleriyle etkileşimlerinin bulunmaması, gereksinimlerinin kurum çalışanları tarafından karşılanması veya sunulan hizmetlerin yetersizliği gibi durumlar çocukların gelişiminde olumsuzluklara neden olabilir. Kurum bakımı duygusal yoksunluk, toplumsal dışlanma, gelecek kaygısı ve şiddet gibi durumlara neden olabilir (Uğur ve Kaya Kılıç, 2022). Memişoğlu (2015) koruyucu aileyle kalan çocukların kurumda kalanlara oranla içselleştirme problemlerinin daha az olduğunu saptamıştır. Bununla birlikte olumlu akran ilişkileri, olası olumsuzlukların azaltılmasında etkili olabilir. Atlı Aslan ve Sarıtaş Atalar (2020), çalışmalarında koruma altındaki ergenlerin arkadaşlarından algıladıkları sosyal desteğin onların olumlu sosyal davranışlarını yordadığını, Bayoğlu ve Purutçuoğlu (2010), yetiştirme yurdundaki ergenlerin sosyal anlamda yakın arkadaşları ve öğretmenlerinden destek aldıklarını belirlemişlerdir.

Farklı sebeplerle ailesinden ayrı kalıp ebeveyn yoksunluğunu yaşayan bireylerin bağlanma, sorumluluk duygu ve davranışı ile kaygı düzeylerinde ailesiyle yaşayanlara göre farklılıklar görülebilir. Bu durumun, gelişimsel açıdan fırtınalı bir dönem olarak görülen ergenlikte görülme olasılığının daha yüksek olacağı söylenebilir. Alan yazındaki çalışmaların, kurum bakımındaki bireylerde gelişimsel ve davranışsal bazı sorunların aile yanında kalan bireylere göre farklılık gösterdiği bulguları elde edilmiştir. Bireylerin bağlanma stilleri, sorumluluk duygu ve davranışlarının gelecek yaşamını yakından etkileyeceği düşüncesinden hareketle, bu çalışmada kurum bakımında ve ailesiyle yaşayan ergenlerin bağlanma stili, kaygıları, sorumluluk duyguları ve davranışlarını incelemek amaçlanmıştır. Aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Ergenlerin bağlanma stili, sorumluluk duygusu ve davranışıyla kaygı düzeyi kurumda veya aile yanında yaşama durumuna göre farklılık göstermekte midir?
- Kurumda ve ailesiyle yaşayan ergenlerin bağlanma stilleriyle sorumluluk duygusu ve davranışları arasında bir ilişki var mıdır?
- Kurumda ve ailesiyle yaşayan ergenlerin bağlanma stilleriyle kaygı düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
- Kurumda ve ailesiyle yaşayan ergenlerin sorumluluk duygu ve davranışıyla kaygı düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Model

Betimsel ve ilişkisel tarama modelinde tasarlanan çalışma, nicel bir araştırmadır. Çalışmada birden fazla özellik ilişkisel olarak incelenmiş, ele alınan durum değişkenlere göre karşılaştırılarak betimlenmiştir (Karasar, 2016).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya dahil edilmeye kurum bakımında veya ailesi yanında kalma, 12-14 yaş aralığında olma kriter alınmıştır. Öncelikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi ve Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğüne bağlı kurumlarda kalan (KB) 12-14 yaş aralığındaki 190 ergenden veri toplanmıştır. Daha sonra bu ergenlerin gittiği okullara devam eden, ailesiyle birlikte yaşayan (AY) 190 ergenden veri toplanmıştır. Böylece çalışma grubunda 12-14 yaş aralığında, 215'i kız ve 165'i erkek 380 ergen yer almıştır.

Veri Toplama Araçları

Veri toplamada ergenlerin bağlanma stillerinin belirlenmesi amacıyla Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği (ÜBBS), sorumluluk duygu ve davranışlarının belirlenmesi amacıyla Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SDDÖ), kaygı düzeylerinin belirlenmesi amacıyla Çocuklar İçin Kaygı Ölçeği-R (2) (ÇKÖ) kullanılmıştır.

ÜBBS; Erzen (2016) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 18 soru ve üç alt boyuttan (Kaçınan, Güvenli, Kaygılı-Kararsız Bağlanma) oluşmaktadır. Maddelere katılım düzeyi “Kesinlikle Katılmıyorum-1” ve “Kesinlikle Katılıyorum-5” arasında değişen 5’li likert şeklindedir. Alt boyutlar bazında puanlanabilen ölçekten alınan yüksek puan o alt boyuta ilişkin bağlanma stilinin baskın olduğu şeklinde yorumlanır. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları alt boyutlara için sırasıyla .80, .69 ve .71 bulunmuştur.

SDDÖ; Özen (2013) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 18 madde ve iki alt boyuttan (Sorumluluk Duygusu, Sorumluluk Davranışı) oluşmaktadır. “Her Zaman-4 puan”-“Hiçbir Zaman-1 puan” arası dördümlü derecelendirmeye sahip ölçekten 18-72 arası puan alınabilmektedir. Toplamda ortalama 36’dan düşük puan almak, sorumluluk duygu ve davranışı düşük olarak yorumlanır. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları Duygu alt boyutu için .86, Davranış alt boyutu için .84 bulunmuştur

ÇKÖ; Reynold ve Richmond tarafından geliştirilmiş, Çölümlü (2014) Türkçeye uyarlamıştır. Toplam 33 madde ve dört alt boyuttan (Fiziksel Kaygı, Endişe, Sosyal Kaygı, Savunuculuk) oluşmaktadır. Katılımcıların maddeleri “Evet” veya “Hayır” diye cevaplaması istenmektedir. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları toplam ve alt boyutlara göre sırasıyla .87, .81, .84, .70 ve .73; test tekrar test güvenilirliği ise .96 bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma öncesi Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu izni ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’ndan izin alınmıştır. Gönüllü katılım sağlamanın esas alındığı çalışmada, ölçme araçları kurum bakımındaki (KB) ergenlere meslek elemanlarınca uygulanmıştır. Ailesi yanındaki (AY) ergenlere ise sınıfta öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. Bilgisayar ortamına aktarılan verilerin analizinde, verilerin normallik dağılımı Kolmogorow Simirnov Testi, çarpıklık ve basıklık katsayılarıyla incelenmiştir. Anlamlılık değeri 0,5’in altında, çarpıklık ve basıklık değerlerinin

ise ± 3 değerinden büyük olup normallik varsayımı karşılanmadığından analizlerde non-parametrik testlerden Mann Whitney U Testi ve Pearson Korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgular verilerek yorumlanmıştır. Ergenlerin KB ve AY kalma durumuna göre ölçek puanları analiz sonuçları Tablo 1-3 arasında verilmiştir.

Tablo 1: Bağlanma Stilleri M.W.U. Testi Sonuçları

	KB/AY	n	$\bar{x}$	S	M.W.U.	
					z	p
Güvenli Bağlanma	Kurum B.	190	17,46	4,51	-6,931	0,000***
	Aile Y.	190	20,45	3,45		
Kaygılı-Kararsız Bağlanma	Kurum B.	190	16,35	4,91	-6,860	0,000***
	Aile Y.	190	12,85	4,30		
Kaçınan Bağlanma	Kurum B.	190	15,67	5,33	-7,322	0,000***
	Aile Y.	190	11,95	4,44		

*** $p < 0,001$

Tablo 1 incelendiğinde, ergenlerin kaldığı yere göre ÜBBSÖ Güvenli Bağlanma, Kaygılı-Kararsız Bağlanma ve Kaçınan Bağlanma puanları arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir ($p < 0,001$). KB kalan ergenlerin Güvenli Bağlanma puanı ($\bar{x}=17,46$) AY kalan ergenlerden ($\bar{x}=20,45$) daha düşüktür. KB kalan ergenlerin Kaygılı Kararsız Bağlanma ($\bar{x}=16,35$) ve Kaçınan Bağlanma puanları ($\bar{x}=15,67$) AY kalan ergenlerden ($\bar{x}=12,85$; $11,95$) daha yüksektir. Yani KB kalanların ergenlerin AY kalanlara göre güvenli bağlanması daha düşük, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanması daha fazladır.

Tablo 2: SDDÖ Puanları M.W.U. Testi Sonuçları

	KB/AY	n	$\bar{x}$	S	M.W.U.	
					z	p
Sorumluluk Duygusu	Kurum B.	190	57,81	8,80	-3,859	0,000***
	Aile Y.	190	61,13	7,04		
Sorumluluk Davranışı	Kurum B.	190	57,57	8,85	-2,869	0,004**
	Aile Y.	190	60,07	7,90		

*** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$

Tablo 2 incelendiğinde, ergenlerin kaldığı yer ile SDDÖ Sorumluluk Duygusu ($p < 0,001$) ve Sorumluluk Davranışı alt boyut puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p < 0,01$). KB kalan ergenlerin Sorumluluk Duygusu ve Davranışı puanları ($\bar{x}=57,81$, $\bar{x}=57,57$) AY kalan ergenlerden ($\bar{x}=61,13$, $\bar{x}=60,07$) daha düşüktür. Yani KB kalanların sorumluluk duygu ve davranışı, AY kalanlardan daha azdır.

Tablo 3: ÇKÖ Puanları M.W.U. Testi Sonuçları

	KB/AY	n	$\bar{x}$	S	M.W.U	
					z	p
Fiziksel Kaygı	Kurum B.	190	6,03	4,28	-5,092	0,000***
	Aile Y.	190	3,87	3,34		
Endişe	Kurum B.	190	6,49	4,09	-1,435	0,151
	Aile Y.	190	5,91	3,77		
Sosyal Kaygı	Kurum B.	190	1,82	1,86	-3,901	0,000***
	Aile Y.	190	1,10	1,47		
Savunuculuk	Kurum B.	190	4,06	2,04	-0,843	0,399
	Aile Y.	190	4,20	1,85		
Toplam	Kurum B.	190	18,42	8,96	-3,814	0,000***
	Aile Y.	190	15,08	7,05		

***p<0,001

Tablo 3 incelendiğinde, ergenlerin kaldığı yer ile ÇKÖ Fiziksel Kaygı ve Sosyal Kaygı alt boyut puanları ile ölçek toplam puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir (p<0,001). KB kalan ergenlerin Fiziksel, Sosyal Kaygı ve toplam puanı ($\bar{x}$ =6,03; $\bar{x}$ =1,82; $\bar{x}$ =18,42) AY kalan ergenlerden ($\bar{x}$ =3,87; $\bar{x}$ =1,10; $\bar{x}$ =15,08) daha yüksektir. Yani KB kalanların fiziksel kaygı, sosyal kaygı ve genel kaygıları, AY kalanlardan yüksektir.

Tablo 4'te KB ve AY kalan ergenlerin ÜBBSÖ ve SDDÖ, Tablo 5'te ÜBBSÖ ve ÇKÖ, Tablo 6'da SDDÖ ve ÇKÖ puanları korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4: ÜBBSÖ ve SDDÖ Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

ÜBBSÖ	KB/AY	SDDÖ		
		Sorumluluk Duygusu	Sorumluluk Davranışı	
Güvenli Bağlanma	Kurum B.	r	0,427**	0,276**
	Aile Y.	r	0,351**	0,284**
Kaygılı-Kararsız B.	Kurum B.	r	-0,188*	-0,180*
	Aile Y.	r	-0,255**	-0,240**
Kaçınan Bağlanma	Kurum B.	r	-0,278**	-0,200*
	Aile Y.	r	-0,285**	-0,237**

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 4 incelendiğinde hem KB hem de AY kalan ergenlerin ÜBBSÖ Güvenli Bağlanma puanlarıyla SDDÖ Sorumluluk Duygusu puanı arasında orta düzeyde ve Sorumluluk Davranışı puanı arasında düşük düzeyde pozitif yönlü; ÜBBSÖ Kaygılı Kararsız Bağlanma ve Kaçınan Bağlanma puanları ile SDDÖ Sorumluluk Duygusu ve Sorumluluk Davranışı arasında ise negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre kurum bakımı veya aile yanında kalma durumları

fark etmeksizin ergenlerin sorumluluk duygu ve davranışları güvenli bağlanmaları arttıkça artmakta, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanmaları arttıkça azalmaktadır.

Tablo 5: ÜBBSÖ ve ÇKÖ Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

ÜBBSÖ	KB/AY		ÇKÖ				Toplam
			Fiziksel Kaygı	Endişe	Sosyal Kaygı	Savunuculuk	
Güvenli	Kurum B.	r	-0,237**	-0,010	0,065	0,204**	-0,027
Bağlanma	Aile Y.	r	-0,241***	-0,031	-0,053	0,197 ***	-0,083
Kaygılı-	Kurum B.	r	0,138	0,007	-0,049	-0,056	0,022
Kararsız B.	Aile Y.	r	-0,389***	0,297***	0,215 ***	0,119 *	0,351***
Kaçınan	Kurum B.	r	0,306***	0,302***	0,040	-0,154*	0,288***
Bağlanma	Aile Y.	r	-0,208***	0,032	0,063	-0,061	0,100

*p<0,05; **p<0,01, *** p<0,001

Tablo 5 incelendiğinde hem KB hem de AY kalan ergenlerin ÜBBSÖ Güvenli Bağlanma puanlarıyla ÇKÖ Fiziksel Kaygı puanları arasında negatif yönlü ($r=-0,237$, $r=-0,241$), Savunuculuk puanları arasında pozitif yönlü ($r=0,204$, $r=0,197$) düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. KB kalan ergenlerin Kaygılı-Kararsız Bağlanma ile ÇKÖ puanları arasındaki ilişki anlamsızdır ($p>0,05$). AY kalan ergenlerin ise ÇKÖ Fiziksel Kaygı puanlarıyla negatif ($r=-0,389$), diğer alt boyut ve toplam puanlarıyla pozitif yönlü düşük düzeyde bir ilişki vardır ($r=0,297$, $r=0,215$, $r=0,119$, $r=0,351$). KB kalan ergenlerin Kaçınan Bağlanma puanı ile ÇKÖ Fiziksel Kaygı, Endişe ve toplam puan arasında pozitif yönlü ($r=0,306$, $r=0,302$, $r=0,288$), Savunuculuk ile negatif yönlü ($r=-0,154$) düşük düzeyde bir ilişki vardır. AY ergenlerin ise yalnızca ÇKÖ Fiziksel Kaygı puanıyla negatif yönlü düşük düzeyde bir ilişki vardır. Buna göre hem KB hem AY ergenlerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça fiziksel kaygıları azalmakta ve savunuculukları artmaktadır. AY ergenlerin kaygılı-kararsız bağlanma düzeyi arttıkça fiziksel kaygıları azalmakta endişe, sosyal kaygı, savunuculuk ve genel olarak kaygıları artmaktadır. KB ergenlerin kaçınan bağlanmaları arttıkça fiziksel kaygı, endişe, savunuculuk ve genel olarak kaygıları artmakta; AY ergenlerin ise fiziksel kaygıları azalmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ergenlerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça kaygı düzeyleri azalmakta, AY kalan ergenlerin kaygılı-kararsız bağlanması ve KB kalan ergenlerin kaçınan bağlanması arttıkça kaygı düzeyleri de artmaktadır.

Tablo 6: SDDÖ ve ÇKÖ Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

SDDÖ	KB/AY		ÇKÖ				Toplam
			Fiziksel Kaygı	Endişe	Sosyal Kaygı	Savunuculuk	
Sorumluluk	Kurum B.	r	-0,337***	-0,093	-0,113	0,231**	-0,161*
Duygusu	Aile Y.	r	-0,360***	-0,163**	-0,159**	0,260 ***	-0,221***
Sorumluluk	Kurum B.	r	-0,351***	-0,166*	-0,195**	0,204**	-0,235**
Davranışı	Aile Y.	r	-0,356***	-0,176***	-0,175**	0,253***	-0,230***

*p<0,05; **p<0,01, ***p<0,001

Tablo 6 incelendiğinde, KB kalan ergenlerin SDDÖ Sorumluluk Duygusu puanı ile ÇKÖ Fiziksel Kaygı ve ölçek toplam puanı arasında negatif yönlü ($r=-0,337$, $r=-0,161$), Savunuculuk arasında pozitif yönlü ($r=0,231$) düşük düzeyde bir ilişki; AY kalan ergenlerin ise Fiziksel Kaygı, Endişe, Sosyal Kaygı ve toplam puanları arasında negatif yönlü ($r=-0,360$, $r=-0,163$, $r=-0,159$, $r=-0,221$), Savunuculuk arasında pozitif yönlü ($r=0,260$) düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Hem KB hem de AB kalan ergenlerin SDDÖ Sorumluluk Davranışı puanı ile ÇKÖ Fiziksel Kaygı ($r=-0,351$, $r=-0,356$) Endişe ($r=-0,166$, $r=-0,176$), Sosyal Kaygı ($r=-0,195$, $r=-0,175$) ve toplam puanları arasında negatif yönlü ($r=-0,235$, $r=-0,230$) Savunuculuk arasında pozitif yönlü ($r=0,204$, $r=0,253$) düşük düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Buna göre KB ergenlerin sorumluluk duyguları arttıkça fiziksel ve genel kaygıları azalmakta savunuculukları artmakta, AY kalan ergenlerin fiziksel kaygı, endişe, sosyal kaygı ve genel kaygı düzeyleri azalmakta ve savunuculukları artmakta; hem KB hem de AB yanında kalan ergenlerin sorumluluk davranışı arttıkça fiziksel kaygı, endişe, sosyal kaygı ve genel kaygı düzeyleri azalırken savunuculukları artmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde ise ergenlerin sorumluluk duygu ve davranışları arttıkça kaygı düzeyleri azalmaktadır.

TARTIŞMA

Ergenlerin kurum bakımında ve ailesiyle kalma durumuna göre bağlanma, sorumluluk duygusu ve davranışlarıyla kaygı düzeylerinin incelendiği bu çalışmada, ele alınan alt problemler doğrultusunda erişilen sonuçlar verilerek alan yazın ışığında tartışılmıştır.

Çalışmada kurum bakımındaki ergenlerin güvenli bağlanma düzeylerinin ailesi yanında kalanlara göre daha düşük olduğu, kaygılı-kararsız ve kaçınan bağlanma düzeylerinin ise anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır. 1944'te Dünya Sağlık Örgütü'nün raporunda anne yoksunluğunun fiziksel ve ruhsal risk faktörü olduğu belirtilmiştir. Bağlanma kuramına göre travma etkisi oluşturan ayrılık, kayıplar vb. durumlara maruz kalmış korunmaya muhtaç çocuklar, yaşadıklarının da etkisiyle kaygılı ve kaçınan bağlanmalar sergileyebilirler. Çocuğun veya ergenin, herhangi bir nedenle ailesinden ayrılıp kurum bakımında kalması gerekebilir. Kurumda, bağlanma rol modelleri sürekli değiştiğinden istikrarsızlık oluşturmakta ve yetişkinlere karşı güven zedelenmekte (Karataş, 2017), bu durum bireyin duygu ve davranışlarında etkili olmaktadır. Bebeklikte veya erken çocuklukta ayrılık yaşayan çocukların, ergenlikte ve yetişkinlikte çevresindekilerle yakın ilişki kurmaktan kaçındıkları görülmüştür. Çin'de yapılan bir çalışmada baba-ergen bağlanmasının ergenlerin olumsuz duygularını yönetmedeki özyeterlik inançları, anne-ergen bağlanmasının ise anne bağlanma kaygısıyla ergenlerin özyeterlikleri arasındaki ilişkiye aracılık ettiği belirlenmiştir (Pan vd., 2022). Yüksel ve Öncü (2016), çalışmalarında geçmişte kurum bakımında kalmış bireylerin en fazla kayıtsız bağlanma puanına ve en az güvenli bağlanma sahip olduklarını belirlerken kurumda kardeşleriyle birlikte kalanların bağlanma biçimini de etkilediğini saptamışlardır. Kurum bakımında anne ve baba yoksunluğu veya bakım verenlerin sık değişmesinin ergenlerin güvenli bağlanmasını olumsuz etkileyeceği söylenebilir. Çünkü kurum bakımındaki çocuk-kurum personeli arasındaki bağlanmada

ebeveyn-çocuk bağlanmasında olduğu gibi bir duygusal bağlanma sağlanamayışı, bazı problemlere neden olabilmektedir. Çok küçük yaşlardan itibaren kurumda kalan çocukların, sürekli değişen bakıcılarla yakın ilişkiden kaçındığı belirlenmiştir. Bu nedenle kurum bakımında kalan bireyler başkalarıyla ilişkilerinde mesafeli olabilmekte, yeniden bir ayrılık ve bu ayrılığın verdiği üzüntüyü yaşamamak için asosyalliği tercih edebilmektedirler (Çetin, 2008). Bu durumlar, kurum bakımındaki ergenlerin güvenli bağlanma düzeyinin daha düşük olmasını açıklayabilir.

Çalışmada, kurum bakımındaki ergenlerin sorumluluk duygu ve davranışları, ailesi yanında kalanlardan daha düşük bulunmuştur. Alan yazında konuyla doğrudan ilişkili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sorumluluk duygu ve davranışının kazanılmasında en önemli faktör ailedir ve bireylere aile ortamında yaş veya cinsiyete bağlı olarak farklı sorumluluklar verilerek pekiştirilmektedir (Karakuş vd., 2016; Wei, 2020). Ergenliğin gelişimsel özelliği gereği, aileye yönelik sorumluluklar azalmaktadır (Sezer ve Çoban, 2016). Kurum ortamında gerek bakım verenlerin değişmesi ve gerekse ailesinden uzak veya yoksun durumdaki ergenlerin sorumluluk almaktan kaçınmaları, ayrıca ev ortamındaki işleyişin kurum ortamında olmayışı gibi nedenlerle ergenlere belirli sorumluluklar verilmediği düşünülebilir. Bu çalışmada ergenlere, kendilerine sorumluluk verilip verilmediği veya hangi sorumlulukları olduğu sorulmamıştır, bu durum çalışmanın sınırlılığı olarak ele alınabilir. Ayrıca ergen-aile içi ilişkileri etkileyebilecek sosyo ekonomik ve kültürel bazı bilgilerin sorgulanmamış olması da bir sınırlılık olarak ele alınabilir.

Çalışmada, kurum bakımındaki ergenlerin fiziksel, sosyal ve genel kaygılarının ailesi yanındakilerden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Aileden uzak kalmak, ergenlerde kaygı düzeyini artırabilir. Kurum bakımında kalmak diğer bazı durumlar yanında duygusal yoksunluğa ve gelecek kaygısına neden olabilir (Uğur ve Kaya Kılıç, 2022). Özyürek ve Demiray (2010), öğrenci yurdunda kalan öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygılarının ailesiyle kalanlardan daha yüksek olduğunu, Özdal ve Aral (2006) ise baba yoksunu çocukların durumluk ve sürekli kaygılarının ana-babasıyla yaşayanlardan daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bu sonuçlar, çalışmadan elde edilen bulguları destekler niteliktedir.

Çalışmada, genel olarak ergenlerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça kaygı düzeylerinin azaldığı, ailesiyle kalan ergenlerin kaygılı-kararsız bağlanması ve kurumda kalan ergenlerin kaçınan bağlanması arttıkça kaygı düzeylerinin de arttığı saptanmıştır. Güvenli bağlanmada birey hem kendisi hem de çevresindekilere yönelik olumlu bir algıya sahiptir. Kaygılı-kararsız bağlanan bireyler değersizlik yaşar ve çevresindekilere olumlu yaklaşır, kaçınan bağlananlar ise kendisini olumlu algımlarken çevresindekileri değersiz görür ve olumsuz yaklaşım sergiler (Terzi ve Çankaya, 2009). Örneğin Yazıcı Çelebi ve Çelebi (2020), ergenlerin internet bağımlılığı ile saplantılı bağlanmaları arasında pozitif yönde ilişki saptamışlardır. Genel olarak güvenli bağlanmanın kaygıyı azaltıp diğer bağlanma türlerinin kaygısı artırması beklenen bir durumdur. Çünkü güvenli bağlanma, olumlu duygu ve davranışlarla ilişkilendirilmektedir (Delgado vd., 2022; Kesebir vd., 2011; Morsünbül ve Çok, 2011; Pan vd., 2022; Sümer ve Şendağ, 2009). Sümer ve Şendağ (2009), orta çocuklukta anneye

güvensiz bağlananların düşük ve anne-babaya güvenli bağlananların yüksek fiziksel görünüm algısına sahip olduğunu belirlemişlerdir. Kısaca, kurum bakımı veya ailesi yanında olması fark etmeksizin, ergenlerin güvenli bağlanmaya gereksinimleri vardır ve ancak bu sayede normal kaygı düzeyinde olup kaygılarıyla başa çıkabilecekleri söylenebilir.

Çalışmada, genel olarak ergenlerin sorumluluk duygu ve davranışları arttıkça kaygı düzeylerinin de azaldığı saptanmıştır. Bu bağlamda, kaygı artışına bağlı olarak sorumluluk duygu ve davranışının azaldığı da söylenebilir. Bu doğrusal ilişki, çalışmadan elde edilen güvenli bağlanma ve kaygı arasındaki ilişkiyi gösterir bulgularla da örtüşmektedir. Gürat (2016), ergenlerin arttırılmış sorumluluk ile sürekli kaygıları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemiştir. Sorumluluk duygu ve davranışına sahip olmayan bireylerin toplumda kabul görmemesi daha muhtemeldir. Çünkü bu bireyler görevlerini yerine getirmeyip yaptıklarının arkasında durmaz, hatalarını kabul etmez, başkalarının hakkını gözetmez ve yalnızca kendilerini önemserler (Bilgiç, 2014). Sorumluluk duygusu ve verilen sorumluluğun yerine getirilmesi, ergenin olumlu geribildirim almasını sağlayacağından bu durum onun kendine ve çevresindekilere karşı güveninin artmasına, dolayısıyla çevresel etkiyle oluşan kaygısının azalmasına neden olabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Ergenlerin kurum bakımı ve ailesiyle yaşama durumuna göre bağlanma, kaygı, sorumluluk duygu ve davranışlarının incelendiği bu çalışmada, kurumda veya ailesiyle yaşamının bağlanma stili, sorumluluk ve kaygı düzeyinde farklılıklar oluşturduğu, aile yanında kalan ergenlerin kurumda kalanlara göre daha fazla güvenli bağlandıkları, sorumluluk duygu ve davranışları gösterdikleri, daha az kaygı yaşadıkları belirlenmiştir. Genel olarak, ergenlerin güvenli bağlanmaları ile sorumluluk duygu ve davranışları arttıkça kaygılarının azaldığı belirlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar bağlamında, kurumlar ve araştırmacılara yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Her şeyden önce bir çocuk için güvenli bağlanmanın sağlanabileceği en iyi ortam ailedir. Fakat bazen aile ortamında da çocukların güvenli bağlanamadıkları görülebilmektedir. Bu nedenle ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını zamanında karşılamaya özen göstermeleri, çocuklarına her ne olursa olsun yanında olacakları hissini yaşatmaya çalışmaları önerilebilir. Çocuklarını kuruma bırakmak zorunda kalan ailelere, çocuklarıyla olabildiğince iletişim halinde olmaları ve ziyaretler veya telefon görüşmeleriyle onları asla bırakmayacaklarını ifade etmeleri önerilebilir. Kurum bakımında çocuk evleri sitelerinin artırılarak olabildiğince az görevli değişimiyle aile ortamının oluşturulduğu bakım verilmesi sağlanabilir. Toplumda koruyucu aile hizmetleri konusunda farkındalık çalışmalarına ağırlık verilerek dezavantajlı çocukların aile ortamında yetişmesine katkı sağlanabilir.
- Çocukların birincil bakımını üstlenenlere, okul öncesi dönemden itibaren çocuk bakımı ve eğitimi konusunda rehberlik yapılması, sağlık ve eğitim kurumlarının iş birliği içinde çalışması önerilebilir.

Bu eğitimlerde çocukların tüm gelişimlerinin desteklenmesi ve küçük yaşlardan itibaren sorumluluk duygusunun ve problem çözme becerilerinin gelişimi konularına yer verilebilir. Sorumluluk duygusu ve davranışı yaşa ve cinsiyete göre farklılıklar göstereceğinden eğitimcilerin farklı cinsiyet ve sınıf düzeyindeki öğrencilere farklı eğitimler hedeflemeleri, bu eğitimlerde sorumluluğun önemi konusunda rehberlik etmeleri, bilgi aktarımından çok uygulamaya dayalı eğitimlere yer vermeleri önerilebilir. Özellikle ergenler, daha fazla özgürlük istemektedirler ve yetişkinlikte karşılaşacakları sorunlarla başa çıkmak için daha hazırlıklı olmaya ihtiyaçları vardır. Bunun için bakım verenlerin onlara daha fazla sorumluluk öğretmesi, hata yapmanın büyümenin doğal bir parçası olduğunu kabul ederek onlara kararlarının sonuçlarını görmeleri için fırsat tanımları önerilebilir.

- Ailesi yanında kalan, fakat risk grubunda yer alan çocuk ve ergenlerin erken dönemde saptanarak müdahale çalışmalarını yapılmasına yönelik sosyal hizmet uygulamaları artırılabilir. Risk gruplarının belirlenmesi aşamasında sağlık ve eğitim çalışanlarıyla diğer bireylerin farkındalıklarının artırılması çalışmalarıyla risk gruplarının bildirim konusunda sosyal hizmet uygulamaları desteklenebilir.
- Bu çalışmada ailesiyle ve kurumdaki ergenlerden veri toplanmıştır. Farklı yaş aralıklarında, farklı dezavantajlı gruplardan veriler toplanabilir. Sorumluluk duygusu ve davranışının geliştirilmesine yönelik deneysel çalışmalar yürütülebilir. Daha fazla ileri ve daha fazla örneklem grubunu kapsayan, bağlanma ve sorumluluk davranışlarını etkileyen farklı değişkenlerin ele alındığı çalışmalar yapılabilir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (tarih: 09/08/2017, karar no: 7/4) onay alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda kaygı ve bunu etkileyen etmenler, *Milli Eğitim Dergisi*, 145, 13.
- Atak, H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (1), 163-213.
- Atlı Aslan, G. ve Saritaş Atalar, D. (2020). Kurum bakımındaki ergenlerin olumlu sosyal ve problemli davranışları ile ilişkili faktörlerin karşılaştırmalı örnekleme incelenmesi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(2), 167-188.

- Bayoğlu, A.S. ve Puruççuoğlu, E. (2010). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları. *Kriz Dergisi*, 18 (1), 27-39.
- Bilgiç, N. (2014). Sorumluluk değerinin proje tabanlı öğrenmeyle öğretiminin öğrenci tutumlarına etkisi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (32), 520-532.
- Bowlby, J. (1998). *Güvenli Bir Dayanak, Ebeveyn-Çocuk Bağlanması ve Sağlıklı İnsan Gelişimi*. Çeviren: Güneri, S., İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü.
- Çetin, H. (2008). Korunmaya muhtaç çocukların bakımı nasıl olmalıdır? *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 9,141-156.
- Çölümlü, M. (2014). *Çocuklar İçin Kaygı Ölçeği-R (2)'nin Türkçe Versiyonunun Psikometrik Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Delgado, E., Serna, C., Martínez, I. ve Cruise, E. (2022). Parental attachment and peer relationships in adolescence: a systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 1064. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031064>.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Sempozyum Dizisi*, 63, 19-21.
- Erzen, E. (2016). Üç boyutlu bağlanma stilleri ölçeği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 17 (3), 1-21.
- Gürat, C. (2016). *Ergenlerde Sorumluluk İnancı ve Sürekli Kaygı İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karakuş, C., Kartal, A. ve Çağlayan, K. (2016). İlkokul öğrencilerine göre sorumluluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49 (1), 1-19.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karataş, Z. (2017). Bağlanma kuramı açısından kurum bakımının çocuklar üzerindeki etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 867-875.
- Kayapınar, E. (2006). *Ortaöğretim Kurumları Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (OKS)'na Hazırlanan İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi (Afyonkarahisar İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kent, S. (2007). *14-18 Yaş Arası Çocuklarda Kişilik Gelişiminin Değerlendirilmesi ve Ruhsal Belirtilerin Saptanması*. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesebir, S., Kavzoğlu, S. ve Üstündağ, M. (2011). Bağlanma ve psikopatolojisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.

- Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 231-256.
- Lang, C. (2009). *Bağlanma, Doğum Öncesi ve Sonrası Dönemde Bağlanmanın Güçlendirilmesi*. 1. Baskı, Editör: Beyazova, U., Üzel, N., Özbalcı, S., Ankara: Özyurt.
- Memişoğlu, A. (2015). *Predicting Problem and Prosocial Behaviours in Different Care Types: Moderating Role of Temperament*. Yüksek lisans tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Morsünbül, Ü. ve Çok, F. (2011). Bağlanma ve ilişkili değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Özdal, F. ve Aral, N. (2006). Baba yoksunu olan ve anne-babası ile yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 255-267.
- Özen, Y. (2013). Sorumluluk duygusu ve davranışı ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliliği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7, 343-357.
- Özen, Y. (2016). *Çocuklarda Sorumluluk Eğitimi*. Ankara: Yason.
- Öztürk, A. (2008). *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğretmenlik Programı Öğrencilerinin Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Özyürek, A. ve Demiray, K. (2010). Yurtta ve ailesi yanında kalan ortaöğretim öğrencilerinin kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (2), 247-256.
- Pan, Y., Zhang, Q., Liu, G., Bingbing, L. ve Chuanxing, L. (2022). Parents' attachment styles and adolescents' regulatory emotional self-efficacy: The mediating role of adolescents' attachment to parents in China. *Applied Research Quality Life*, 17, 2637-2656.
- Parlaz, E. ve Karademirci, E. (1999). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *The Journal of Turkish Physician*. 3 (2), 10-16.
- Sezer, A. ve Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1): 22-39.
- Sümer, N. ve Şendağ, M. A. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 86-101.
- Şahin, Ş. ve Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5 (1), 42-49.
- Tagay, Ö., Önen, Ü. Ö. ve Canpolat, İ. (2018). Ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ile güvengenlik ve özsaygıları arasındaki ilişki. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 20 (2), 261-269.

- Terzi, Ş. ve Çankaya, Z. C. (2009). Bağlanma stillerinin öznel iyi olmayı ve stresle başa çıkma tutumlarını yordama gücü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31), 1-11.
- Toraman, Ç., Sarıgedik, E., Çavdar, Toraman, M. ve Noyan, C.O. (2023). Kurum bakımında kalan ergenlerin, psikolojik dayanıklılık, öz yeterlilik ve sosyal duygusal öğrenme becerilerinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(1), 169-184. DOI: 10.33417/tsh.1062003.
- Trout, A. L., Hagaman, J.L., Chmelka, M.B., Gehringer R., Epstein M.H. ve Reid R. (2008). The academic, behavioral, and mental health status of children and youth at entry to residential care. *Residential Treatment for Children & Youth*, 25 (4), 359-374.
- Uğur, S.B. ve Kaya-Kılıç, A. (2022). Kurum bakımında yetişmiş kişilerin kurum bakımı ve sonrası süreçte yaşadıkları sorunların belirlenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 69- 68. DOI: 10.33417/tsh.877684.
- Wei, X. (2020). The development characteristics of adolescents' responsibility and educational countermeasures. *Advances in Social Sciences, Education and Humanities Research*, 468, 272-276.
- Yazıcı Çelebi, G. ve Çelebi, B. (2020). Ergenlerin bağlanma stilleri ile internet bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 37-48.
- Yüksel, Z. ve Öncü, B. (2016). Geçmişte kurum bakımında kalmış bireylerin kurum bakımı deneyimlerine ilişkin özellikleri ve bağlanma biçimlerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 63-77.

